Valiokunnan lausunto TuVL 2/2018 vp– K 11/2018 vp

Tulevaisuusvaliokunta

Hallituksen vuosikertomus 2017

Tarkastusvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen vuosikertomus 2017 (K 11/2018 vp): Asia on saapunut tulevaisuusvaliokuntaan lausunnon antamista varten tarkastusvaliokunnalle. Määräaika: 27.9.2018.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:
- johtava asiantuntija Maria Innanen, valtioneuvoston kanslia
- erityisasiantuntija Kaisa Oksanen, valtioneuvoston kanslia
- erityisasiantuntija Ilari Valjus, valtiovarainministeriö
- budjettineuvos Johanna von Knorring, valtiovarainministeriö
- neuvotteleva virkamies Martti Myllylä, työ- ja elinkeinoministeriö
- alivaltiosihteeri Pirkko Hämäläinen, ulkoministeriö
- suunnittelupäällikkö Kirsi Kangaspunta, opetus- ja kulttuuriministeriö
- ympäristöpolitiikkakeskuksen johtaja Eeva Furman, Suomen ympäristökeskus
- pääekonomisti Jussi Ahokas, SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
- asiantuntija Perttu Jämsén, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra
- johtava asiantuntija Vesa-Matti Lahti, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra
- puheenjohtaja Siiri Mäkelä, Nuorten Agenda2030 -ryhmä
- jäsen Mirna Aho, Nuorten Agenda2030 -ryhmä
- jäsen Suvi Hiltunen, Nuorten Agenda2030 -ryhmä
- jäsen Kuura Janhunen, Nuorten Agenda2030 -ryhmä
- jäsen Rasmus Karell, Nuorten Agenda2030 -ryhmä
- jäsen Aleksanteri Kekonen, Nuorten Agenda2030 -ryhmä
- jäsen Emma Korpi, Nuorten Agenda2030 -ryhmä
- jäsen Lauri-Adam Korvenmaa, Nuorten Agenda2030 -ryhmä
- jäsen Nico Käräjäoja, Nuorten Agenda2030 -ryhmä
- jäsen Jonna Könkkölä, Nuorten Agenda2030 -ryhmä
- jäsen Roosa Laakso, Nuorten Agenda2030 -ryhmä
- jäsen Aino Miikki, Nuorten Agenda2030 -ryhmä
- jäsen Sokorey Mohamed, Nuorten Agenda2030 -ryhmä
- jäsen Ulriikka Myöhänen, Nuorten Agenda2030 -ryhmä

Valmis
5.0

- jäsen Matias Mäkiranta, Nuorten Agenda2030 -ryhmä
- jäsen Sara Nyman, Nuorten Agenda2030 -ryhmä
- jäsen Riina Pursiainen, Nuorten Agenda2030 -ryhmä
- jäsen Sofia Savonen, Nuorten Agenda2030 -ryhmä

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:
- professori Mikael Hildén, Suomen ympäristökeskus
- professori Juho Saari, Tampereen yliopisto
- erityisasiantuntija Antti Huntus, Taiteen edistämiskeskus
- Kehitysyhteistyöjärjestöjen EU-yhdistys - Kehys ry
- Nuorten Agenda2030 -ryhmä

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Valtioneuvoston vuosikertomuksessa on selvitetty niitä toimenpiteitä, joihin valtioneuvosto on ryhtynyt eduskunnan Agenda2030-mietinnössä ja tulevaisuusmietinnössä olleiden ponsien johdosta. Ponnet liittyvät syksyllä 2018 eduskunnalle annettavaan tulevaisuusselonteon toiseen osaan ja vaalikaudella 2019—2023 eduskunnalle annettavaan Agenda2030-selontekoon. Vaikka tulevaisuusvaliokunta yhtyykin valtioneuvoston vuosikertomuksessa esittämiin toimenpiteisiin, voi valiokunta käsitellä ponsien poistamista vasta sen jälkeen, kun mainitut selonteot on ensin käsitelty tulevaisuusvaliokunnassa.

Lausunnossaan tulevaisuusvaliokunta keskittyy erityisesti:
- syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäisemiseen elinikäisellä oppimisella,
- sidosryhmien osallistumiseen Agenda2030-toimenpideohjelmassa,
- hyvinvointitalouden mittareihin,
- ilmiöpohjaiseen budjetointiin,
- pitkän aikavälin politiikkainstrumentteihin ja
- Nuorten Agenda2030 -ryhmän tulevaisuusvaliokunnalle esittämiin kysymyksiin.

Syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäiseminen elinikäisellä oppimisella: Koulutuksella on suuri merkitys eriarvoistumisen ja syrjäytymisen ehkäisyssä. Siksi tulevaisuusmietinnössä edellytettiin matalan kynnyksen osaamisjärjestelmän kehittämistä kokonaisuutena varhaiskasvatuksesta modulaariseen täydennys- ja muuntokoulutukseen asti niin, että oppiminen on elinikäistä ja osaaminen kumuloituu.

> *Tulevaisuusvaliokunnan mielestä elinikäisen oppimisen kehittäminen on merkittävä ennakoiva investointi, joka lisää hyvinvointia ja vähentää kalliiden korjaavien toimenpiteiden tarvetta. Siksi tulevaisuusvaliokunta kannustaa valtioneuvostoa mahdollisimman rohkeaan ja innovatiiviseen elinikäisen oppimisen edistämiseen tulevaisuusselonteon toisessa osassa. Elinikäisestä oppimisesta on tehtävä Suomelle peruskoulun kaltainen kansallinen vahvuus*.

Sidosryhmien osallistuminen Agenda2030-toimenpideohjelmassa: Myös kansalaisten osallistuminen päätöksentekoon ehkäisee eriarvoistumista ja syrjäytymistä sekä vahvistaa samalla demo-

kratiaa ja kansalaisyhteiskuntaa. Suomen Agenda2030-toimenpideohjelmaan sisältyvä laaja osallistaminen ja osallistuminen on siksi herättänyt runsaasti kansainvälistä kiinnostusta.

Tulevaisuusvaliokunta korostaa osallistavan toimintamallin suurta merkitystä Agenda2030-toimenpideohjelman vaikuttavuudessa sekä myös Suomen kansainvälisen profiloitumisen keihäänkärkenä. Kansalaisten ja erilaisten sidosryhmien osallistumista Agenda2030-toimenpideohjelman eri vaiheisiin on tulevaisuusvaliokunnan mielestä edistettävä kaikin mahdollisin tavoin.

Samalla tulevaisuusvaliokunta muistuttaa siitä, että osallistumisen vaikuttavuutta on seurattava ja arvioitava ja sen vaikuttavuudesta on myös raportoitava niin, että sidosryhmät ja kansalaiset näkevät, mitä hyötyä osallistumisesta on ollut.

Hyvinvointitalouden mittarit: Eduskunta on Agenda2030-mietinnössä edellyttänyt, että valtioneuvosto kehittää BKT:lle rinnakkaisia hyvinvointitalouden mittareita, kuten esimerkiksi inhimillisen kehityksen indeksiä (HDI), aidon kehityksen indikaattoria (GPI) ja kestävän taloudellisen hyvinvoinnin indeksiä (ISEW).

Tulevaisuusvaliokunnan kuulemien asiantuntijoiden mukaan Suomen Agenda2030-toimenpideohjelman arviointiin rakennettu indikaattorijärjestelmä sisältää myös eduskunnan edellyttämiä BKT:ta täydentäviä mittareita. Lisäksi valtioneuvoston kanslia on 8.5.2018 asettanut BKT:ta täydentävän hyvinvointitiedon laajempaa käyttöä hallituksen päätöksenteossa selvittävän työryhmän, joka toimii hallituksen strategisten johtamisvälineiden kehittämishankkeen (PAKURI) alatyöryhmänä.

Tulevaisuusvaliokunta muistuttaa, että uusien BKT:n rinnalla käytettävien hyvinvointitalouden mittareiden on mahdollistettava monipuolinen ymmärrys siitä, millä tavoin talouskasvu on kytköksissä kestävän kehityksen eri haasteisiin, jotta päätöksentekijät voivat ohjata kasvua kestävämmälle uralle.

Ilmiöpohjainen budjetointi: Politiikkajohdonmukaisuudella on suuri merkitys Agenda2030-toimenpideohjelman vaikuttavuudelle. Valtiovarainministeriön lausunnon mukaan talousarviossa parannetaan ja yhtenäistetään pääluokkien tekstejä siitä, miten kullakin hallinnonalalla edistetään Agenda2030-toimenpideohjelman painopisteitä. Uutena elementtinä on tarkoitus sisällyttää talousarvion yleisperusteisiin myös erillinen luku kestävästä kehityksestä. Ilmiöpohjaisesti seurataan esimerkiksi määrärahoja, jotka edistävät hiilineutraaliutta ja resurssiviisautta.

Tulevaisuusvaliokunta kannattaa Agenda2030-toimenpideohjelman tarkastelua talousarviossa ilmiöpohjaisesti. Vaikka ensimmäisellä kerralla tarkastelu keskittyisikin hiilineutraalisuuteen ja resurssiviisauteen, niin jatkossa ilmiöpohjaisesti on tarkasteltava myös hyvinvointitalouden piiriin kuuluvia ilmiöitä.

Tulevaisuusvaliokunta on lausunnossaan valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2019 — 2022 (TuVL 1/2018 vp — VNS 1/2018 vp) nostanut esille myös kysymyksen siitä, miten näitä poikkihallinnollisia kokonaisuuksia johdetaan.

Pitkän aikavälin politiikkainstrumentit: Tulevaisuusvaliokunnan asiantuntijakuulemisissa tuli esille, että käynnissä on selvityksiä pitkän aikavälin politiikkainstrumenttien kehittämiseksi. Valtioneuvoston ja eduskunnan uusia toimintamalleja on pohdittu muun muassa Valtioneuvoston kehittämistyöryhmän raportissa (Valtiovarainministeriön julkaisu 15/2017), Sitran Kansanvallan peruskorjaus -raportissa (työpaperi 23.2.2018) sekä hallituksen strategisten johtamisvälineiden kehittämishankkeessa (PAKURI).

> *Tulevaisuusvaliokunnan mielestä suuret rakenteelliset yhteiskunnalliset muutokset sekä monimutkaiset globaalit ja ylisukupolviset politiikkahaasteet edellyttävät vaalikauden ylittävän päätöksenteon rakenteiden vahvistamista. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta sekä hallituksen tulevaisuusselonteko olivat aikoinaan yrityksiä luoda näitä pitkän aikavälin politiikan rakenteita. Pitkän aikavälin politiikkaa voi siis tukea myös kehittämällä tulevaisuusselonteon roolia ja käyttöä.*
>
> *Siksi tulevaisuusvaliokunta kannattaa valtioneuvoston suunnitelmaa kiinnittää pitkän aikavälin politiikan rakenteita ja pilotteja erityisesti Agenda2030-selonteon yhteyteen sekä tulevaisuusselonteon ja Agenda2030-selonteon politiikkajohdonmukaisuuden edistämistä.*

Nuorten Agenda2030 -ryhmän tulevaisuusvaliokunnalle esittämät kysymykset: Tulevaisuusvaliokunta kuuli avoimessa kokouksessaan 30.5.2018 Nuorten Agenda2030 -ryhmää osana laajempaa Kestävän kehityksen tila ja tulevaisuus -tapahtumaa. Kuulemisen yhteydessä nuoret esittivät valiokunnalle kaksi kysymystä:

— "Toteatte mietinnössänne, että talouden rooli on määritettävä uudelleen, jotta kestävä kehitys on mahdollinen. Mitä tarkoitatte tällä?"

— ”Haluamme kysyä teiltä, arvon tulevaisuusvaliokunta, ovatko teknologiset innovaatiot, kiertotalous tai lainsäädännön muutokset riittäviä keinoja ilmastonmuutoksen torjuntaan vai tarvitsemmeko radikaaleja yhteiskuntavisioita ja muutoksia talousjärjestelmäämme tai elämäntapaamme, jotta tasa-arvo toteutuu ja ilmastonmuutos saadaan pysäytettyä?"

Myös muut tulevaisuusvaliokunnan kuulemat asiantuntijat sivusivat samoja teemoja.

> *Talouden roolin uudelleen määrittelyllä tulevaisuusvaliokunta tarkoitti Agenda2030-mietinnössään sitä, että jotkin kasvun ja kestävän kehityksen tavoitteet voivat olla sovittamattomasti ristiriidassa keskenään. Esimerkiksi kehitteillä oleva ilmiöpohjainen budjetointi voi valtiovarainministeriön lausunnon mukaan nostaa esille ristiriitoja budjetin sisällä. Lisäksi on huomattava, että ihmisten hyvinvointi voi kasvaa myös ilman talouskasvua ja kaikki talouskasvu ei tarkoita ihmisten hyvinvoinnin kasvua. Juuri tästä syystä tulevaisuusvaliokunta edellytti Agenda2030-mietinnössään valtioneuvostoa kehittämään BKT-mittarille rinnakkaisia hyvinvointitalouden mittareita.*
>
> *Tulevaisuusvaliokunta totesi Agenda2030-mietinnössään, ”Agenda2030 voi olla aikakautemme merkittävin päätös, joka muuttaa koko ihmiskunnan kehityssuunnan. Päätöksen merkitys riippuu kuitenkin siitä, miten päättäväisesti kansakunnat sitoutuvat toimintaohjelman toteuttamiseen. Siksi Suomen ja myös EU:n edelläkävijyys ja aktiivisuus toimenpiteiden käynnistämisessä ovat merkittävä esimerkki koko maailmalle."*

Tästä näkökulmasta YK:n Agenda2030-toimintaohjelma kyllä riittää vipuvoimaksi ihmiskunnan kehityssuunnan kääntämiseen, jos tavoitteet vain konkretisoidaan todellisiksi toimenpiteiksi, jos pidetään huoli politiikkajohdonmukaisuudesta kaikilla politiikan osa-alueilla ja jos kaikki maailman maat toimivat kukin omilla tavoillaan yhteisten päämäärien toteuttamiseksi. Lisäksi Agenda2030-selonteon on ohjattava hallitusohjelmaa eikä päinvastoin. Tulevaisuusvaliokunta on Agenda2030-mietinnössään edellyttänyt Suomen toimivan tämän kehityksen suunnannäyttäjänä.

Suomi onkin jo vaikuttanut vahvasti siihen, että Agenda2030-toimintaohjelman toimeenpanoa EU-tasolla käsitteleviin neuvoston päätelmiin saatiin vahva kirjaus Agenda2030:n huomioimisesta EU:n toiminnassa kaikilla politiikkasektoreilla. Kestävä kehitys ja Agenda 2030 ovat myös Arktisen neuvoston Suomen puheenjohtajuuskauden (2017—2019) tärkeitä viitekehyksiä, ja ne sisällytettiin myös Pohjoismaiden ministerineuvoston Agenda2030-ohjelmaan (Generation 2030). Tulevaisuusvaliokunta yhtyy näihin kaikkiin kansainvälisiin toimenpiteisiin ja painottaa, että Agenda2030-toimintaohjelman vaikuttavuuden kasvattamiseksi tätä kansainvälistä vaikuttamista pitää jatkossa edelleen lisätä. Ei riitä, että Suomi on edelläkävijä. Suomen on toimittava kaikilla kansainvälisillä foorumeilla sen puolesta, että myös muut tulevat perästä. EU:n lisäksi myös pohjoismainen yhteistyö on Suomelle erityisen tärkeää.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Tulevaisuusvaliokunta esittää,

että tarkastusvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 15.6.2018

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Stefan Wallin r
varapuheenjohtaja Merja Mäkisalo-Ropponen sd
jäsen Mikko Alatalo kesk
jäsen Harri Jaskari kok
jäsen Anna Kontula vas
jäsen Aila Paloniemi kesk
jäsen Olli-Poika Parviainen vihr
jäsen Arto Pirttilahti kesk
jäsen Sari Tanus kd
jäsen Lenita Toivakka kok
jäsen Pilvi Torsti sd
jäsen Sinuhe Wallinheimo kok
jäsen Paavo Väyrynen PV

Valiokunnan sihteerinä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Olli Hietanen
valiokunnan pysyvä asiantuntija Maria Höyssä